

ДАЛАМБЕР, ЖАН ЛЕ РОН
(D'Alembert Jean Le Rond)
(1717-1783)

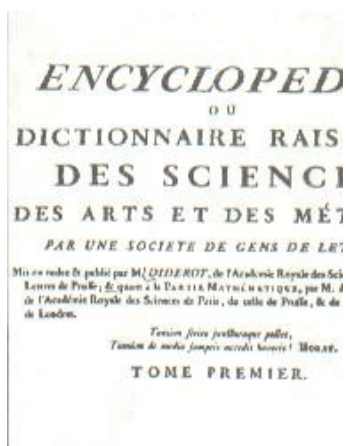
Француски математичар, физичар, астроном и филозоф, истакнат претставник на просветителството на 18. век. Даламбер е роден 1717. во Париз, како вонбрачно дете на славни родители, мајка аристократка, татко висока воена личност. Го подига скромната жена на некој стаклар на која ѝ останува приврзан како на мајка целиот живот и покрај тоа што, кога станува славен, го признава и неговата биолошка мајка. Скромниот дом на својата помајка не го напушта до својата четириесет и седма година, иако тогаш веќе е славен член на Француската академија. Овој момент доста зборува за скромноста на неговата природа.

Основното образование Даламбер го добил во училиштето *Мазарен*, каде остава впечаток на брилијантен ученик. Професорите ги зачудува со својата особена дарба за математика, филозофија и стари јазици. Неговите професори се надеваат дека ќе студира теологија, но тој го избира правото и станува адвокат во 1738. Едно време студира и медицина, но набргу открива дека повеќе го привлекуваат математиката и природните науки. Наскоро ги објавува расправите за рефракција на просторните тела и механика на флуидите, со кои го свртува вниманието на научните кругови кон својот математички талент и кои му носат заслужено признание. Во својата дваесет и трета година е избран за член на Академијата на науките, во секцијата за астрономија, во својство на соработник, а 1754. за редовен член. Во 1772. станува нејзин доживотен секретар што, само по себе, зборува колку е ценето неговото дело и колкаво е неговото влијание во научните кругови. Станува член и на Академиите во Берлин и Петроград, како и член на Кралското друштво во Лондон.

Математиката на 18. век се карактеризира со блиска поврзаност со физиката, астрономијата и практични проблеми од животот. Математичката анализата доживува силен развој благодарјќи на примените во механиката, но и на развојот на астрономијата, која секогаш била поле на нови математички откритија. Активноста на најголемите математичари на векот била насочена во тој правец. Даламбер бил еден од нив.

Даламберовиот придонес во науката е многустран. Тој се јавува како филозоф - претставник на скептицизмот. Тврди дека сè она што гледаме е појава која постои единствено во рамките на она што ние го замислуваме. Ја отфрла секоја метафизика и искуството го смета за единствен извор на осознавање. Концизен и јасен приказ на својата филозофија дава во уводната расправа за *Енциклопедијата*. *Енциклопедијата* е уште една важна област на неговите активности. Имено, тој е автор на речиси сите прилози од математиката и природните науки во неа. За првпат во историјата на слични потфати, природните науки ќе бидат опфатени со ова грандиозно дело.

Даламбер, како типичен престапник на својот *филозофски век*, еднакво е познат како во филозофијата така и во математиката и физиката.

Енциклопедијата, значаен појав на најславните писатели и научници на Франција во 18. век.

Своите главни проучувања ѝ ги посветува на механиката. Во неговата *Расправа за динамиката* (1743.) проблемите на динамиката на цврсти тела ги сведува на статика, користејќи ја теоремата која денес го носи името Даламберов принцип. Овој принцип ќе го применуваат многу научници, а Лагранж ќе го прошири во еден од основните и најопшти принципи на класичната механика со равенка која ќе ги содржи сите закони на движење.

Во 1744. следат нови расправи од аеродинамиката, хидродинамиката и проблемот на три тела. Проучувајќи ја рамнотежата и движењето на флуиди, доаѓа до денес познатиот Даламберов парадокс за незаобиколување на трисењето во непосредна околина на телото, без оглед на неговата големина.

Неговото интересирање за проблемот на вибрирање на жица ќе одигра важна улога во разрешувањето на поимот за функција и можност за тригонометриско разложување на било која функција.

Покажува дека телото на комплексните броеви ги задоволува сите потреби на анализата. Во 1746. прави обид да ја докаже основната теорема на алгебрата. Даламбер ја проучува и теоријата на парцијални диференцијални равенки. Наоѓа општо решение на една парцијална диференцијална равенка и дава метод за решавање систем диференцијални равенки. Некои поими од оваа област денес го носат неговото име: Даламберов оператор, Даламберова формула, Даламберова диференцијална равенка, Даламберов систем диференцијални равенки, што зборува за неговото длабоко навлегување во оваа област и значењето на поимите со кои се занимавал.

Од сите прилози на Даламбер во математичката анализа најпознат е неговиот критериум за конвергенција на редови (1768.), кој денес се наоѓа во секој учебник од оваа област.

Даламбер се занимава и со астрономија. Во оваа област повеќе го интересира математичката страна отколку набљудувањето. Тука аналитички ги разгледува теоријата за движење на Земјата, Месечината и влијанијата на нивната ротација; како и обликот на Земјата. Кај него ќе се јават и првите разгледувања за атмосферата на небеските тела.

Евидентна е многустраноста и значењето на трудовите на просветителот, научник и филозоф Даламбер, кои ги остава по смртта во 1783. Со нив зафаќа значајно место во математиката, на што се сведуваат сите негови расправи од научните дисциплини со кои се занимава.